

Győri Zsolt

Bevezető

Bevezető

Jelen összeállítás szerkesztésekor két célt tartottunk szem előtt. Egyfelől bepillantást kívánunk adni egy izgalmas, a filmelmélet és a filmtörténet határait feszegető kérdésbe. Az itt olvasható tanulmányok Gilles Deleuze filmelméletét felhasználva fordulnak klasszikus valamint kortárs, ismert és kevésbé ismert rendezői életművek felé. Az elméleti konstrukciók alkalmazása mindig együtt jár a túlértelmezés reális veszélyével, vagyis azzal a gyakran bekövetkező helyzettel, amikor a teoretikus alapvetések uralni kezdik és teljesen saját képükre formálják a vizsgált tárgyat. Az itt szereplő szövegeknek talán azért is sikerülhetett ezt a veszélyt elkerülniük, mert Deleuze filmelmélete mindenekelőtt olyan képtipológiai rendszert alkot, melynek elemei, az egyes képtípusokat jelölő fogalmak, meglehetősen autonómiával bírnak, következésképpen szabadon alkalmazhatóak az elmélet egészének beható ismerete nélkül is. (1)Mindez persze csak még hangsúlyosabbá teszi a vizsgált tárgyat, jelen esetben a rendezők és filmjeik minél alaposabb ismeretét. Deleuze filmfilozófiája szerzői látásmódok gondolati beágyazottságát vizsgálja; a francia szerző azokat a kereteket nevezi képeknek, amelyekkel a filmkészítők – egyedi vizuális és akusztikus kifejezőeszközök segítségével – megismerik a világot. Ezért is van az, hogy Deleuze rendezőket, gyakran egész irányzatokat és mozgalmakat azonosít bizonyos képtípusokkal. De mi van azokkal a szerzőkkel, akiket a francia gondolkodó nem vagy csak érintőlegesen tárgyal kétkötetes munkájában? Végző soron az összeállításban szereplő dolgozatok többségének ez a kérdés jelentette a legnagyobb kihívást. Mindazonáltal a képtipológia új területekre történő alkalmazásának szerintem leginkább járható útját választották, amikor a rendezői univerzumok deleuze-iánus elmélettel párbeszédbe hozható metszetére koncentráltak. A tanulmányok már csak ezért sem tekinthetők minden fontos kérdésre és aspektusra kitérő szerzőportréknak, leginkább a vonatkozó szakirodalmak által megrajzolt portrékat kívánják cizellálni, továbbgondolni.

Az összeállítás másik egységesítő vonásáról is hadd ejtsek néhány szót. A tanulmányok diákmunkák, a 2010 őszén az ELTE Filmtudomány Tanszéken tartott „Deleuze-iánus szerző-olvasatok” című szemináriumokon folytatott beszélgetések, konstruktív viták nyomán, azok gyümölcseként születtek. Az egyetlen kivételt, saját tanulmányom jelenti John Hustonról, aki (Christopher Nolan, Orson Welles, Werner Herzog és John Waters mellett) a kurzuson részletesen tárgyalt filmkészítők között szerepelt. A szemináriumok egyik nem titkolt célja az volt, hogy a hallgatók kedvenc rendezőiken és filmjeiken keresztül, magyarán ‘hozott anyagon’ fedezzék fel Deleuze filmelméletét. Arra kértem diákjaimat, hogy ne egy-egy alkotást, hanem egész életművet, de legalábbis egy rendezői korszakot vizsgáljanak és értelmezzenek. Az itt közreadott szövegek megszületésében a jó értelembbe vett rajongáson túl persze egy másik ‘hozott dolog’ – akiemelkedő érvelési stílus és kreatív íráskészség – is főszerepet játszott.

Böszörményi-Nagy Orsolya tanulmánya Buster Keaton a burleszk nagykorúvá válásába játszott központi szerepéről értekezik, és Deleuze fogalmai segítségével azt az utat mutatja be, melynek során a burleszk elnyerte a nagyjátékfilm formát. Soós Tamás ambiciózus tanulmánya Terrence Malick verbalitást és a nyelvet helyettesítő „vizuális gondolkodásmódjának” leírására vállalkozik, amely, ha mégoly formabontó történetekben és a magánmítoszok különösségével felruházva, de a rendezői világ-kép félreérthetetlen lenyomatának tekinthető. Berta Zsóka írása a lassítás stílussteremtő technikáján keresztül értelmezi Wong-Kar-Wai szerzői univerzumát, mely az akcióközpontúság és az empirikus világ tényszerű bemutatása helyett inkább a modern létélmény csak időben megélhető – szellemi és metafizikai – szintjére koncentrál, vagyis a Deleuze jellemezte idő-képes gondolkodás példája. Szabó Ádám egy fiatal dán rendező, Nicolas Winding Refn hősábrázolásáról értekezik és jellemzi a szereplőket a klasszikus mozi cselekvőképességtől megfosztott, beilleszkedni képtelen és önmaguktól is elidegenedő személyekként. Deleuze hangelmélete nyomán Szabó a Refn filmjeiben gyakran hallható zörejeket és nem melodikus zenét a hősöket belülről szétfeszítő és gyakran nyersen kirobbanó erőszakkal párhuzamba állítva értelmezi. Saját dolgozatomban célkeresztjében John Huston életműve és az a mód áll, ahogy a klasszikus elbeszélés a cselekvőképességet, annak korlátait és a korlátok átlépését ábrázolja. Hustont egy olyan filmes gondolkodás képviselőjeként jellemzem, amely szinte minden lényegi ponton összecseng az akció-kép és társfogalmainak deleuze-i leírásával, így kézzelfoghatóan hozzájárulhat azok pontosabb megértéséhez. Végző soron összeállításunk minden egyes szövege osztozik abban a meggyőződésben, hogy a filmtörténet ihlető ereje újítja meg a filmelméletet, míg ez utóbbi teszi láthatóvá az előbbi fejlődési pályáit és eredményeit.

© Apertúra, 2011. nyár | www.apertura.hu

webcím: <https://www.apertura.hu/2011/nyar/gyori-bevezeto/>

